

Abstract.

Girzheva O., Birchenko N. Strategic toolkit of risk management of enterprises of agrarian sphere.

In the article the role of risk in the enterprise agrarian sector, the necessity of management, attempt to conduct synthesis of views of domestic and foreign researchers on methods of risk management. The basic risk management techniques, such as avoidance, acceptance, transmission and risk reduction. It was emphasized that detailed and accurate risk analysis and strategic use of modern risk management tools will enable entrepreneurs to the agricultural sector not only work reliably protect it from the negative impact of risks and control them to some extent, but the extra profits.

Keywords: *risk, risk management, methods of risk management.*

УДК 330.341.42

**ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ В
АСПЕКТІ СТРУКТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

ГОНТА С.В., АСПИРАНТ*,

ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Здатність будь-якої структури до адаптації та трансформації під дією внутрішніх та зовнішніх чинників, є ключовою умовою її ефективності, в тому числі і структури національної економіки. Глибокі внутрішні диспропорції та зовнішні виклики підводять Україну до точки біфуркації: надаючи унікальну та обмежену в часі можливість для трансформації структури національної економіки, або втратити цей історичний момент. Ситуацію ускладнює вплив зовнішніх чинників: глобалізації світових ринків, ущільнення внутрішнього середовища регіональних інтеграційних угруповань та стрімкої транснаціоналізації економіки. Окремі проблеми та перспективи пов'язані з імплементацією «Угоди про асоціацію України з ЄС», що значно підвищує вимоги до виробників продукції, що імпортується до ЄС. Проте саме такі умови, на наше переконання, відкривають для України нові можливості трансформації та подолання диспропорцій структури національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наразі тема структурних трансформацій національної економіки є надзвичайно

* Науковий керівник: *Виговська В.В., к.е.н., доцент*

актуальною та досліджується багатьма науковцями. Зокрема серед вітчизняних вчених необхідно відзначити внесок В.М. Гесця, О.В. Коломойцевої, С.І. Дорогунцова, О.М. Бойко, С.О. Білої, О.В. Коломийцевої, І.Б. Стенічевої, С.А. Єрохіна, О.М. Свинцової, І.В. Шкодіної та ін. Теоретичне підґрунтя трансформаційних змін заклали А. Ерхарт, М. Кондратьєв, П. Самуельсон, Р. Солоу, Й. Шумпетер.

Формулювання цілей статті. Розглянути вплив зовнішньоекономічної діяльності на сучасну структуру національної економіки, а також визначити чинники та джерела її трансформаційних змін. Виокремити причини диспропорцій структури національної економіки України, пов'язаних з новими зовнішніми ризиками і можливостями та запропонувати комплекс заходів, задля її оптимізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічну структуру ми розглядаємо як сукупність пов'язаних елементів, між якими виникають, існують та розвиваються стійкі взаємозв'язки у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних благ [1]. Вона включає співвідношення елементів, та зв'язки між ними. На момент здобуття незалежності, Україні (як і кожній пострадянській республіці) була притаманна абсолютно незбалансована економічна структура, орієнтована на гіперіндустріалізацію згідно потреб військово-промислового комплексу. У пострадянський період природно загострились проблеми, пов'язані з руйнацією виробничо-економічних зв'язків між підприємствами колишніх союзних республік. Особливо це вплинуло на підприємства-гіганти, які виявилися неспроможними до самостійного пошуку нових ринків збуту (особливо міжнародних) та джерел сировини і були занадто великі для державного дотування. В подальшому диспропорції закріпились через невдалу приватизацію та відсутність послідовної, науково обґрунтованої стратегії трансформації структури господарства [2, 3]. Трансформація структури, в залежності від імпульсу, що її спричиняє може відбуватися у формі організації або самоорганізації. Організація — це зовнішній, цілеспрямований вплив на окрему систему, задля досягнення певних, як правило, прогнозованих результатів. Самоорганізація, натомість, це можливість системи підтримувати, чи покращувати ступінь своєї організації під час зовнішніх чи внутрішніх змін, вдосконалюючи свою здатність до гомеостазу, а також діяльність з урахуванням попереднього досвіду. Процеси самоорганізації характерні для систем з високим рівнем

організації, за умов відсутності жорстко детермінованих зв'язків між елементами [5].

Як правило, структурна політика держави втілюється двома шляхами: активним та пасивним. Пасивні структурні зрушення передбачають створення інституціонального забезпечення для вільного та оптимального перерозподілу ресурсів з менш ефективних галузей чи регіонів, в більш ефективні. Така політика є ефективною при вже наявній стабільній економіці, оскільки дозволяє своєчасно реагувати на внутрішні протиріччя, та зовнішні виклики, забезпечуючи економічне зростання та протидію об'єктивним коливанням кон'юнктури світового ринку [4]. Активна ж структурна політика передбачає цілеспрямований, узгоджений та науково обґрунтований вплив держави на суб'єктів господарювання. Зокрема, оптимізаційні заходи: інвестування та датування перспективних галузей, а також згортання найбільш відстаєх. Активна структурна політика є доцільною при розбудові структури національної економіки або в часи криз та перетворень, які наразі переживає Україна. Саме цей шлях дозволяє не лише створити умови, але і контролювати процес трансформації. Активна структурна політика дає можливість зосередити зусилля розбудову інноваційних, наукомістких підприємств V та VI технологічних устроїв, що відкриває нові перспективи, зокрема, можливість зайняти краще місце в міжнародному поділі праці [3, 4].

Хоча зовнішні виклики, що зараз постали перед Україною, є безпрецедентними в нашій історії, загальна світова кон'юнктура продовжує розвиватися за означеними ще на початку сторіччя траєкторіями: зміна глобальних світових «центрів впливу», глобалізація та інтернаціоналізація економіки, пов'язана з НТП зміна структури виробництва, запровадження новітніх технологій, в тому числі - в паливній та енергетичній сферах, подальший перехід від експортно-сировинної моделі, до збільшення виробництва кінцевої продукції з високою часткою доданої вартості [7].

Вагомим показником ефективності економіки, що здійснює суттєвий вплив на перспективу співвідношення окремих галузей і секторів національного господарства є структура зовнішньоторговельних потоків, як галузева, так і географічна. Особливого значення для України наразі набула остання, через зміну геополітичного вектору країни та запровадження в дію економічної частини Угоди про асоціацію України з ЄС. Станом на початок 2016 р. чітко простежується тенденція до зменшення частки

українського експорту до Росії (на 6,7 %), водночас, збільшується частка до країн ЄС (на 1,3 %). До того ж, дещо збільшились обсяги експорту в Китай (2,5 %). Змінилися також обсяги і спрямованість імпорتنних потоків в Україну. У вказаний період імпорт з країн ЄС зріс на 3,7 %, тоді як з Росії він зменшився на 5,5 %. Зменшився на 0,9 % і обсяг імпорту з Білорусі. У зв'язку з геополітичними потрясіннями у 2016 р. Україна отримала негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу. Так, якщо загальний обсяг експорту склав 363,6 млн. дол., то обсяг імпорту – 392,5 млн. дол., у підсумку – негативне сальдо - 288,5 млн. дол. У структурі експорту товарів найбільшу частку склали продукція АПК та харчової промисловості (до 40 %), продукція металургії (до 24 %) та машинобудування (12 %), в той час як у структурі імпорту товарів найбільша частка припадає на продукцію машинобудування (близько 30 %), хімічної промисловості (23 %), мінеральні продукти (19,5 %) і продукцію АПК та харчової промисловості (10,3 %) [6].

Слід відмітити, що українські експортери протягом останніх років переживають складні часи. Ми втратили певні ринки збуту та виробничі потужності для традиційного експорту, кон'юнктура світового ринку також нині є несприятливою. Це призвело до значного скорочення вітчизняного експорту. Для 2016 р. характерна різноспрямована ситуація. З одного боку, збереглися деякі негативні тенденції минулих років, зокрема: нестабільна ситуація в окремих районах Луганської і Донецької областей, продовження військової агресії з боку Росії; сировинна спрямованість вітчизняного експорту; відсутність доступу до кредитних ресурсів, системні проблеми розвитку зовнішньоекономічної діяльності (відшкодування ПДВ, валютне, митне та податкове регулювання). В 2016 р. ці тенденції доповнилися введенням Росією ембарго щодо українських продовольчих товарів та обмеженням транзиту територією РФ.

З іншого боку, спостерігається активізація іноземного інвестування, що викликає певний дослідницький інтерес. Так, у 2016 р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 4405,8 млн. дол. США прямих інвестицій проти 3763,7 млн. дол. у 2015 році. До основних країн-інвесторів, на які припадає майже 70 % загального обсягу надходжень інвестицій, належать Російська Федерація – 1667,0 млн. дол., Кіпр – 427,7 млн. дол., Велика Британія – 403,9 млн. дол., Нідерланди – 255,0 млн. дол. і Австрія – 249,9 млн. дол. Із країн ЄС в економіку України інвестовано 1972,0 млн. дол., або майже 45 % загального обсягу вкладень. Найвагоміші обсяги

надходжень прямих інвестицій були спрямовані до установ та організацій, що здійснюють фінансову та страхову діяльність, – 2825,3 млн. дол., підприємств оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів та мотоциклів – 524,9 млн. дол. та промисловості – 475,2 млн. дол. [6]

Щодо інвестиційної діяльності вітчизняного бізнесу за межами України слід відмітити наступне. У 2016 році українські підприємства здійснили вкладення прямих інвестицій до 15 країн світу. Обсяг прямих інвестицій, що здійснили підприємства-резиденти України в економіку країн світу у 2016 році, становив 20,7 млн. дол. (у 2015 р. – 27,9 млн. дол.). Але показово, що найбільші обсяги прямих інвестицій з України були спрямовані до Кіпру – 7,5 млн. дол., Віргінських Островів (Брит.) – 7,3 млн. дол. (що є фактично офшорними зонами, попри те Кіпр – з певними обмеженнями), Австрії та Російської Федерації – по 1,6 млн. дол. До країн ЄС з України інвестовано 11,4 млн. дол., або 55 % загального обсягу вкладень. Найбільші обсяги інвестицій були здійснені підприємствами промисловості – 8,4 млн. дол., оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів та мотоциклів – 7,6 млн. дол., транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності – 2,2 млн. дол. США [6].

Наведені статистична аналітика засвідчує, що Україна переживає складні часи геополітичної та гео економічної турбулентності. І тільки за умов побудови «стресостійкої» структури національного господарства можливо протистояти зовнішнім викликам та будувати паритетні, рівноправні відносини з основними гравцями глобального економічного середовища. Одним з важливих факторів досягнення такої стабілізації та забезпечення економічного зростання є зважена структурна політика, що передбачає: зміну технологічної структури; імпортозаміщення критичної сировини та збільшення обсягу виробництва кінцевої продукції; зміну галузевої структури, надання особливої уваги пріоритетним галузям, відповідно до вигіршних позицій України в міжнародному поділі праці; зниження рівня монополізації економіки, забезпечення сприятливих умов для розвитку усіх форм приватної власності, особлива увага - розвитку малого та середнього підприємництва; підтримку та заохочення модернізації сільського господарства; подолання інституційної кризи, формування сприятливого інвестиційного клімату, що передбачає, крім іншого, створення дієвої судової системи та відновлення довіри до влади, в тому числі – з боку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності [8].

Висновки. Таким чином, перебуваючи у фактично кризовому стані, Україна все ж таки має широкі можливості до трансформації структури національної економіки, враховуючи всі внутрішньо та зовнішньополітичні виклики. Подолати негативний вплив та економічний тиск зовнішнього середовища можливо тільки за умов досягнення достатнього рівня конкурентоспроможності національного господарства. Парадоксально, але використовуючи саме кризовий стан, Україна має історичну можливість трансформації економіки, через використання позитивів досягнення «точки біфуркації». Це передбачає вирішення першочергових завдань: переорієнтації на виробництва V та VI технологічних устроїв та модернізації традиційно вагомих галузей національної економіки – сільського господарства та металургії – задля забезпечення їх конкурентоздатності на світовому ринку.

Література.

1. **Гонга С.В.** Категоріальний простір дослідження структурної трансформації національної економіки / **С.В. Гонга** // Науковий вісник Полісся. – 2016. – Вип. 3. – С. 84-92.
2. **Бойко О.М.** Особливості розвитку структурно-динамічних зрушень в економіці України / **О.М. Бойко** // Національне господарство України: теорія та практика управління : зб. наук. праць. –К.: Рада з вивчення продуктивних сил України, 2008. – С. 29-36.
3. **Яровий І.М.** Структурна недосконалість як системна проблема економіки України / **І.М. Яровий** // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2012. – № 3 (65). – С. 199-209.
4. **Біла С.О.** Структурна політика в системі державного регулювання трансформаційної економіки: [Монографія] / **О.С. Біла**. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 408 с.
5. **Шкодїна І.В.** Сучасні тенденції самоорганізації світової економічної системи / **І.В. Шкодїна** // Економіка України. – 2012. – № 9. – С. 70-77.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. **Коломийцева О.В.** Вплив світових тенденцій на формування структурних зрушень в економіці країни / **О.В. Коломийцева** // Вісник Хмельницького національного університету. – Сер. : Економічні науки. – 2010. – № 1, Т. 2. – С. 289-294.
8. **Стенічева І.Б.** Деякі аспекти структурної перебудови національної економіки України [Електронний ресурс] / **І.Б. Стенічева** // Матеріали інтернет-конференції «Україна наукова» (20-22 грудня 2010 року) – Режим доступу: <http://intkonf.org/stenicheva-ib-deyaki-aspekti-strukturnoyi-perebudovi-natsionalnoyi-ekonomiki-ukrayini/>

References.

1. **Gonta S.V.** (2016) Kategorialniy prostir doslidzhennya strukturnoyi transformatsiyi natsionalnoyi ekonomiki [Categorical space of study structural transformation of the national economy]. *Naukoviy vIsnik Polissya - Scientific Bulletin of Polissya*, No 3, pp. 84-92 [in Ukrainian].
2. **Boyko O.M.** (2008) OsoblivostI rozvitku strukturno-dinamichnih zrushen v ekonomitsI Ukraini [Features of structural and dynamic changes in the economy of Ukraine]. *Natsionalne gospodarstvo Ukraini: teoriya ta praktika upravlinnya: zhb. nauk. prats – National economy of Ukraine: theory and practice of governance: Coll. Sciences. works*, pp. 29-36 [in Ukrainian].
3. **Yaroviy I.M.** (2012) Strukturna nedoskonallst yak sistemna problema ekonomiki Ukraini [Structural imperfection as a systemic problem of Ukraine's economy]. *VIsnik Kiyivskogo natsionalnogo universitetu tehnologiy ta dizaynu – Bulletin of the Kiev national University of technologies and design*, No 3 (65), pp. 199-209 [in Ukrainian].
4. **Bila S.O.** (2001) *Strukturna politika v sistemi derzhavnogo reguluyuvannya transformatsiynoi ekonomiki [Structural policy in system of state regulation of transformation economy]*. Kyiv: UADU, p. 408 [in Ukrainian].
5. **Shkodina I.V.** (2012) **Suchasni tendentsiyi samoorganizatsiyi svitovoyi ekonomichnoyi sistemi** [Current Trends selforganization of global economic system]. *Ekonomika Ukraini – Ukraine's Economy*, No 9, pp. 70-77 [in Ukrainian].
6. Derzhavna sluzhba statistiki [State Statistics Service of Ukraine]. *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from www.ukrstat.gov.ua [in Ukrainian].
7. **Kolomiytseva O.V.** (2010). Vpliv svItovih tendentsiy na formuvannya strukturnih zrushen v ekonomitsi kraini [The impact of global trends on the formation of structural changes in the economy]. *VIsnik Hmel'nitskogo natsionalnogo universitetu. Ser.: Ekonomichni nauki – Bulletin of Khmel'nitsky national University. Ser. Economic science*, No 1, Vol. 2, pp. 289-294 [in Ukrainian].
8. **Stenicheva I.B.** (2010). Deyaki aspekti strukturnoyi perebudovi natsionalnoyi ekonomiki Ukraini [Some aspects of the restructuring of the national economy Ukraine]. *Materiali Internet-konferentsiyi «Ukrayina naukova» – Materials Internet conference «Ukraine science»*. Retrieved from <http://intkonf.org/stenicheva-ib-deyaki-aspekti-strukturnoyi-perebudovi-natsionalnoyi-ekonomiki-ukrayini/> [in Ukrainian].

Анотація.

Гонта С.В. Зовнішньоекономічна діяльність України в аспекті структурних трансформацій національної економіки.

У статті йдеться про сутність структури національної економіки, її значення та специфіку, в контексті зовнішньоекономічної діяльності. Означена важливість структурної трансформації для будь-якої системи, враховуючи необхідність адекватної

реакції як на внутрішні, так і на зовнішні виклики. Розглянуті два концептуальних імпульси структурної трансформації: зовнішній – організації, та внутрішній – самоорганізації. Окреслені історичні та економічні причини структурних диспропорцій економіки України. Наведені статистична інформація про географічну структуру експорту та імпорту України за останній період. Запропоновані напрями проведення структурної трансформації національної економіки.

Ключові слова: *структурна трансформація, зовнішньоекономічна діяльність, структура економіки, модернізація структури, структурні диспропорції.*

Аннотация.

Гонта С.В. Внешнеэкономическая деятельность Украины в аспекте структурных трансформаций национальной экономики.

В статье говорится о сущности структуры национальной экономики, ее значение и специфику в контексте внешнеэкономической деятельности. Данная важность структурной трансформации для любой системы, учитывая необходимость адекватной реакции как на внутренние, так и внешние вызовы. Рассмотрены два концептуальных импульсы структурной трансформации: внешний – организации, и внутренний – самоорганизации. Указанные исторические и экономические причины структурных диспропорций в экономике Украины. Приведенные статистическая информация о географической структуре экспорта и импорта Украины за последний период. Предложенные направления проведения структурной трансформации национальной экономики.

Ключевые слова: *структурная трансформация, внешнеэкономическая деятельность, структура экономики, модернизация структуры, структурные диспропорции.*

Abstract.

Honta S.V. Foreign activities of Ukraine in the aspect of structural transformations national economy.

The article deals with the essence of the structure of the national economy, its importance and specificity in the context of foreign trade. The said structural transformation importance for any system, given the need for an adequate response both internal and external challenges. Two conceptual impulses structural transformation: external – organization, and inner – selforganization. Outlined the historical and economic causes of the structural imbalances of the economy of Ukraine. Presented statistical information on the geographical structure of exports and imports of Ukraine in the last period. Suggested the directions of structural transformation of the national economy.

Keywords: *structural transformation, foreign trade, economic structure, upgrade structures, structural imbalances.*